مثنوي درد نامہ...... حضرت صوفي سچل فقير سرمست

رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

این سخن عشق است نی از شاعری

کی خسان دانند این اشعار ہا

(آشکار)

مثنوي

دردنامہ

مُرتّب :- قاضي علي اڪبر درازي

ڇپائيندڙ :- سچل سرمست ڪوآپريٽو اڪيڊمي
خيرپور

دفعو پهريون   جنوري ١٩٦٣ع   جلد هڪ هزار

هديہ ٥٠ پئسا

حق واسطا قائم

رب زدني علما

اين سخن عشق است في الاشعار ليت

كي خسان دانند اين اشعار را

(آشكار)

مثنوي

درد نامه

مُرتّب

قاضي علي اڪبر درازي

دفعه پهريون — جنوري ١٩٦٣ع — جلد هڪ هزار

دفعه ٻيو — آگسٽ ١٩٧٥ع — ٢٥٠

هديه :- ٻه روپيه

عجائب پرنٽنگ

در بیانِ درد و ارشادِ پیر و مرشد

۱۔ باز آمدام بخیالِ دیگر   کردیم بیان عجالِ دیگر

۲۔ گر ذرّۂ درد در تو آید   فریاد بآسمان بر آید

۳۔ ہیہات کہ بیخبر شدی تو   غمِ درد بگیر در غمش شو

۴۔ جز درد دگر رہی نباشد   شاہ است دگر شہی نباشد

۵۔ این درد رساندت خدا را   در لحظہ نمایدت خدا را

۶۔ این درد بود ہمہ سعادت   این درد شدہ ہمہ ہدایت

۷۔ این درد قطع کند منازل   شد در دو جہان عشق نازل

۸۔ کم میکند او غرورِ شاہی   چہ چتر و چہ تخت و چہ سپاہی

۹۔ گر درد ترا نشد میسّر   ہیہات کہ ماندۂ مقصّر

۱۰۔ گر کشف بتو شود کرامات   جز درد بجالِ تست ہیہات

۱۱۔ سر مطلب درد یار باشد   بی درد ہمیشہ خوار باشد

در بيان درد وارشاد پير مرشد (سنڌي ترجمو)

١- ورچي دل ۾ هيءُ خيال پيدا ٿيو - جڏهن ڪوئي ورچي هيءُ احوال پيش ڪيائين

٢- جيڪڏهن ذرو درد توکي رسي ٿو - ته آسمان تائين دانهون ڪري ٿو

٣- افسوس تنهنجي حال تي جو توکي ان جي شان جي خبر نه آهي - درد جو غم ته

صبر ڪر ته انهيءَ غم ۾ رهه-

٤- درد کان سواءِ هيءُ ڪو رستو ڪونهي - درد ئي شاهه آهي ٻيا ڪر شاهه جا نوڪر

٥ اهو درد توکي خدا وٽ پهچائيندو جنهن جي جهت بت توکي حسن ڏيکاريندو.

٦ اهو درد نيڪ بختي جي نشاني آهي انهيءَ درد جي سبب هدايت سمايل آهي

٧- درد سڀ منزلون طي ڪرائي ٿو - بنهي جهانن ۾ عشق عطا ڪري ٿو.

٨. هو بادشاهي غرور کي گم ڪري ٿو ۽ تاج ۽ تخت جي غرور کي ڦٽائي.

٩ جيڪڏهن توکي درد حاصل نه ٿيو ته پوءِ افسوس جي ڳالهه آهي ۽ تنهنجو قصور آهي

١٠ جيڪڏهن توکي ڪشف ۽ ڪرامت نصيب ٿي ته ڇا ٿيو درد ڌڻي سواءِ تنهنجي

حالت تي افسوس آهي

١١ مطلب ته درد خدا پاڻ يار آهي - ٻيو درد هميشه خوار آهي.

۱۲. یک روز به پیر خود رسیدم — جز درد نه قصه‌ها شنیدم

۱۳. هم مجلسیان شده گریه‌زار — هر خاص و عام بود بخمار

۱۴. خود شد ز فغان چشم پر آب — تر گشت زمین آسمان به سیلاب

۱۵. آن پیر به بیخودی رسیده — تیغی ز غمیان دل کشید

۱۶. بر هر کس چشمِ جادوی زد — دیوانه شده ز حد بجهید

۱۷. آن چشم که بود خنجرِ عشق — دانیم که بود مظهرِ عشق

۱۸. از درد همی کشید آهی — از آه همی نمود راهی

۱۹. در راه ز عشق می نموده — دلِ خاص و عام را ربوده

۲۰. این سرّ تو آشکار شیدا — ورنه که قیامت ست پیدا

۲۱. این جان که می شود خرابم — در سوز و گداز من کبابم

۲۲. نگاه که بمن نگاه کردی — پُر درد همی شدم بدردی

۲۳. هر کس که برو نظر بیفتاد — اُفتاد بخاکِ پا نه استاد

۲۴. فرمود که درد مایهٔ عشق — بر عاشق هست سایهٔ عشق

۲۵. بیدرد مباش گر تو مردی — دردی نه تراست داد نه کردی

١٢. هڪ ڏينهن مان پنهنجي مرشد جي حضور ۾ ويٺس. اتي درد کان سواءِ ٻيو ڪو نه ڏٺم.

١٣. مجلس جا ويٺل ماڻهون زار زار روئي رهيا. سڀ خاص ۽ عام خمار ۾ هوا.

١٤. هن ياد ۾ آه ڪڍي ۽ سندس اکين مان ڳوڙها وهيا. جنهن جي سيلاب سان زمين آلي ٿي وئي.

١٥. منهنجو مرشد بيخوديءَ جي حالت ۾ هو. هن دل جي مياڻ مان ترار جهڙي ٿي ڪئي.

١٦. هر ڪنهن شخص کي هن درد ڀري اکين سان ٿي ڏٺو. جنهن ڪري هو بيحد ديوانا بڻجي ويا هئا.

١٧. اُهي ڪيئن عشق جو خبر هيون. انهن کي معلوم ٿيو ته اهي عشق جو ظهور هيون.

١٨. درد کان جڏهن آه ٿي ڪڍي ته انهيءَ آه سان هن سيني کي راهه ٿي ڏيکاري.

١٩. اُها عشق جي آه هئي جنهن ڪري عام ۽ خاص جي دل ڪينچ ۾ ٻڌي ڏني.

٢٠. اي عاشق آشڪار صبر ڪر. نه ته قيامت پيدا ٿي پوندي (سبحان الله)

٢١. هي منهنجي جان ويران ۽ اجڙيل هئي ڳاراڻي ۽ سوز کان منهنجي دل ڪباب ٿي ٿئي.

٢٢. ڪنهن وقت هن مون ڏانهن نگاهه ڪئي ته مان درد سان ڀرپور ٿي ويس.

(ڪٿي آهي معظم الدين سيد ني جو فيض؟ ڪٿي آهي ٻي ڪنهن جي دعا جو اثر؟ (مرتب)

٢٣. جنهن به شخص تي هن نگاهه ٿي ڪئي ته هنجا پير نه ٽڪيا ۽ هو ڪري ٿي پيو.

٢٤. فرمايائين ته اهو درد عشق جو سينگار آهي. عاشقن تي عشق جو بار چڙهندو آهي.

٢٥. جيڪڏهن تون مرد آهين ته ٻي درد ڏيئي. جيڪڏهن تون نه ٿو ڏين ته تون عورت آهين.

۲۶. آن کارِ بطون از وصول است دائم کرد او همه رسول سنت
۲۷. بد عهد خبست ز رازِ مولی در بر دو جهان شوی تو والی
۲۸. بد اوّل و آخرین بود او بیند و شنود هم سخن گو
۲۹. کس نیست دگر بجز حق اینجا بر ارض و سما و هم دریجا
۳۰. آن روز که چشم پیر دیدم در عمر همه گهی ندیدم
۳۱. آن دیده فیض ما چو دیده پس درد بجان و دل رسیده
۳۲. چشم که ز دیده او ترسناک چشمش بزمین دگر بر افلاک
۳۳. حالت بروی چو غلبه میکرد رو سرخ شدی گهی رخش زرد
۳۴. از درد بسی بیان بکردی پُر درد بیان عیان بکردی
۳۵. بسیار عرق بروی همی شد هم نعره بجوش تر همی زد
۳۶. از دیده مدام اشک باران هم مجلس مست جمله یاران
۳۷. یاران همه ز جذبِ مستی شد توبه کنان ز خود پرستی
۳۸. با درد کسی که می رسیده محتاج بسی باو کشیده
۳۹. در به خود اد همی نشاندند بر پای بر ابر او ستادند

٢٦- ايهو اندر وارو معمو درد کان حاصل ٿئي ٿو. مان سمجهان ٿو ته اهو خدا ۽ رسول آهي

٢٧- درد الله جي راز جي خبر ڏئي ٿو. ٻنهي جهانن ۾ هو ڏنبو وڄائي ٿو.

٢٨- اول ۽ آخر اهوئي آهي. ڏسندڙ ٻڌندڙ ۽ نگاهه هائيندڙ اهو آهي.

٢٩- زمين ۽ آسمان ۾ هر هنڌ هر جاءِ حق کان سواءِ ٻيو ڪو ڪونهي.

٣٠- انهيءَ ڏينهن مان پنهنجي مرشد جون اکيون ڏٺيون. ساري عمر ۾ وري اهڙيون نه ڏٺيون.

٣١- اهي فيض واريون اکيون جڏهن مان ڏٺيون ته منهنجي دل ۽ جان ۾ درد سمائجي ويو.

٣٢- منهنجون اکيون هنگي ڏسڻ سان ڏکي ويون. سندس هڪ اک زمين تي ته ٻي آسمان تي هئي

٣٣- حالي جڏهن هن تي غلبو ٿي ڪيو ته سندس منهن ڪڏهن ڳاڙهو ته ڪڏهن پيلو پئجي ٿي ويو.

٣٤- درد جو هن گهڻو بيان ٿي ڪيو ۽ درد ڀريو حال ظاهر ٿي ڪيو.

٣٥- سندس منهن مان گهڻو پسينو ٿي وهيو. ۽ هن جوش منجهان نعرو ٿي هنيو.

٣٦- سندس اکين مان هميشه آب جاري هوندو هو. محفل وارا هميشه مست ۽ مخمور هوندا هوا.

٣٧- سڀئي محفل وارا مستي ۽ جذب ۾ هوندا هوا. خود پرستي کان توبه ڪندا هوا.

٣٨- درد وارو جيڪو ڪو آيو ٿي ته هن کي تحقيق پاڻ ڏانهن ڇڪيائون ٿي.

٣٩- انهيءَ کي تخت تي پاڻ سان گڏ ويهاريائون ٿي ۽ انهيءَ لاءِ اُٿي بيٺا ٿي

۴۰۔ او را ز لبش آب زندگی داد   می کرد دلش بپرستش شاد

۴۱۔ بی درد اگر کسی بیاید   میگفت همی مرا نشاید

۴۲۔ پر درد به مجلسم خوش تر   بیدرد مراست درد در سر

۴۳۔ آن درد به مجلسم مبادا   بیدرد به محفلم مبادا

۴۴۔ آن وقت که گهی یاد کردم   نی زنده بلکه هیچ مرده

۴۵۔ گاهی که مرا چنین درآید   در غم دل و جان نهاد آید

۴۶۔ می آمد درمیان جماعت   می برد دل همه بغارت

۴۷۔ از درد چون آه می کشیدی   در لحظه به لامکان رسیدی

۴۸۔ هرکس بفغان گریه زار   هیهات کننده نی بگفتار

۴۹۔ آن دم همه در فغان و فریاد   از جان و تن می شدند آزاد

۵۰۔ گر چشم سوی کسی فگندے   او را بهوائے هو برندے

۵۱۔ در دیدهٔ او نه چشم دیگر   باهم نشدی باهم منظر

۵۲۔ آن دیده مست همچو شیران   بیننده می شدند حیران

۵۳۔ دریائے دلش چو موج در تج   او فیض دهنده فوج در فوج

٤٠. انهيءَ کي ڪافي عزت ڏنائون ٿي ۽ انهيءَ جي گهڻي دل جوئي ڪيائون ٿي.

٤١. بي درد جيڪڏهن ايندو هو ته فرمائيندا هوا ته هيءُ مون کي نٿو سيپاهي.

٤٢. اسان جي محفل ۾ درد وارو چڱو لڳي ٿو. بي درد اسان کي مٽي جو سور لڳي ٿو.

٤٣. درد وارو اسان جي محفل ۾ ڀلي اچي. بي درد اسان جي محفل ۾ شل نه اچي.

٤٤. اُهو وقت جڏهن ياد اچي ٿو. ته جيرو نه بلڪ پاڻ کي مٿل سمجهان ٿو.

٤٥. جڏهن جو هو مون کي ياد اچي ٿو. ته دل ۽ جان ۾ غم جي نشاني ظاهر ٿئي ٿي.

٤٦. جيڪو به انهيءَ مجلس ۾ ايندو هو. سو پنهنجي دل قربائي ويندو هو.

٤٧. درد مان جڏهن آه ٿي ڪڍيائون. ته هڪ لحظي ۾ لامڪان تي پهتي.

٤٨. هر هڪ رفيق آه ڪڍي رنو ٿي. هر هڪ کي افسوس هو ۽ هن کان ڪجهه
گفتگو نه ڪري نٿي سگهيو.

٤٩. انهيءَ وقت سڀئي آه ۽ زاري ۾ پيا ٿي. جان ۽ تن کان آزاد ٿيا ٿي.

٥٠. جنهن ڏانهن نظر ٿي ڦيرايائون. ته هن کي هوا کان ڪڍي ٿي ڇڏيائون.

٥١. هنجي نظر ... پيائي ڪانه هٽي. پوءِ توڻ هن سان هڪ چونڊو ٿئين ته هن
جو مظهر ڏسين.

٥٢. اُهي اکيون شيشن وانگر مست هيون. ڏسندڙ حيران ٿي پيا ٿي ويا.

٥٣. هن دل جو درياه لهرن ۾ لهرون هٽي رهيو هو. ۽ بي شمار فيض عطا ٿي ڪيو.

۵۴۔ فرمود مرا بروز دیگر — اوّل تو ز خویشتن بہ بگذر
۵۵۔ اگر از خود میکنی ثوابی — آن بر تو ہمی شود حجابی
۵۶۔ محجوب ہمی کند ثوابت — آن بلکہ ثواب شد عذابت
۵۷۔ ہر کس کہ نماز می گذارد — او جای ملامتی ندارد
۵۸۔ بی فکر نماز را نخوانی — آن وقت مگر خود ندانی
۵۹۔ بی خود شدن و نماز خواندن — با خود شدن و بغیر ماندن
۶۰۔ آن کیست کرا بیت بخواند — و آن کیست مرا کہ می نشاند
۶۱۔ آن کیست کہ در رکوع آرد — و آن کیست کہ در خضوع آرد
۶۲۔ خود را بمیان نمی شماری — زنہار تو خویشتن نیاری
۶۳۔ ہرگز تو نئے مگر خدا ہست — یک دم ز تو دور نی جدا ہست
۶۴۔ من و ما ہمین از و بدانی — زنہار تو درمیان نمانی
۶۵۔ گاہی بسجود در نماز ست — گہ ناز گہی درون نیاز ست
۶۶۔ با خود نشوی بہ بیخودی باش — تا سرّ خدا بتو شود فاش
۶۷۔ گہ دانہ سبحہ می شمارد — گاہ از زنّار سر بر آرد

٥٤- بي ڏينهن مون کي فرمايائون - تہ پهريون تون پاڻ کي فنا ڪر.

٥٥- جيڪڏهن تون پاڻ کي وچ ۾ آڻين ثواب جو ڪم بہ ڪندين. اهو تنهنجي لاءِ وڏو حجاب ثابت ٿيندو.

٥٦- تنهنجو ايهو ثواب تو کي حجاب ۾ رکندو ۽ اهو ثواب تنهنجي لاءِ عذاب ٿيندو.

٥٧- جو شخص نماز ادا ڪري ٿو تہ اُن تي ڪا ملامت نٿي اچي.

٥٨- بي خياليءَ سان نماز نہ پڙهہ - مگر انهيءَ وقت جو تو کي پنهنجي ڄاڻ نہ پوي.

٥٩- بيخوديءَ سان نماز پڙهہ - جيڪڏهن تون هستيءَ سان نماز پڙهندين تہ اُها غير ۾ شمار ٿيندي.

٦٠- اُهو ڪير آهي جو ڪرايت ڪري ٿو؟ اهو ڪير آهي جو مراقبي ۾ ويهاري ٿو؟

٦١- اهو ڪير آهي جو رڪوع ۾ آڻي ٿو؟ اهو ڪير آهي جو عاجزي ڪرائي ٿو؟

٦٢- پاڻ کي انهيءَ وچ ۾ نہ گڻ - ڪڏهن بہ تون پاڻ کي وچ ۾ نہ آڻ.

٦٣- تون آهين ئي ڪو نہ مگر اُهو پاڻ خدا آهي - تو کان هڪ دم بہ نہ پري ۽ نہ جُدا آهي

٦٤- مان ۽ اسان سڀ هندا انهن سمجهہ - تون پاڻ کي ڪڏهن بہ وچ ۾ نہ آڻ.

٦٥- ڪڏهن نماز ۾ ڪڏهن سجدي ۾ آهي - ڪڏهن نماز ۾ تہ ڪڏهن نياز ۾ آهي.

٦٦- پاڻ وچ ۾ نہ آڻ مگر بيخوديءُ - تہ تو تي الاهي اسرار کلي پون.

٦٧- ڪڏهن تسبيح پڙهي ٿو - تہ ڪڏهن جهڙو مان ظاهر ٿئي ٿو.

۶۸۔ گاہی بہ جبین قشقہ دارد — گہ بر رُخِ خویش وسمہ مالد
۶۹۔ بشناس بہر لباس سُلطان — در ذرّہ ذرّہ او یکی دان
۷۰۔ این راہِ یقین نہ سر بتابی — فی الجملہ مظاہرش بیابی
۷۱۔ این جملہ جہان ذاتِ حق است — آن ذات ہمہ صفاتِ حق است
۷۲۔ با ہستی خود ہر انچہ کردی — آن ہیچ نشد چہ راہ بردی
۷۳۔ یک دم بخدا اگر تو باشی — بیخود ز خودی مگر تو باشی
۷۴۔ دانی کہ بیافتم حسدا را — این حرف بس است آشکارا
۷۵۔ چُون تو گشت راہِ وحدت — بس سیر ہمی کُنی بکثرت
۷۶۔ آن کثرت وحدتش یکی دان — در منزلِ عشق لاشکی دان
۷۷۔ عالم در تو توئی بعالم — داری تو خیالِ این مسلم
۷۸۔ عالم ہمہ جملگی خیال ست — وہم ست ولی بقیل و قال ست
۷۹۔ ہست این ہمہ عالم خیالات — دانی ز کجاست این مقالات
۸۰۔ این مستغرق شدن ہمین جا — سر پا می شوند گم درین جا
۸۱۔ این جا نہ جسم و جان بماند — دانی کہ ہم این ہم آن نماند

٦٨. ڪڏهن پيشانيءَ تي تلڪ لڳائي ٿو. ڪڏهن منهن تي رنگ لڳائي ٿو.

٦٩. هر لباس ۾ انهيءَ بادشاهه کي سڃاڻ. خدي ذري ۾ تون هن کي هڪ ڄاڻ.

٧٠. انهيءَ يقين جي راهه کان منهن نه ڦير. ته سڀ ۾ تو کي هن جو ظهور نظر اچي.

٧١. هيءَ سارو جهان انهيءَ حق جي ذات آهي. ايها ذات انهيءَ حق جي صفات آهي.

٧٢. جيڪي به هستيءَ سان تون ڪندين. ته اُن مان ڪجهه به نه ٿيندو اگرچه

کهڙي راهه به وٺندين.

٧٣. جيڪڏهن هڪ پل تون خدا سان ملين ته تون خوديءَ کان بيخود ٿي وڃين.

٧٤. ڄاڻ ته خدا کي هٿ ڪيم. اي آشڪار! ايهي اڪر تولاءِ ڪافي آهن.

٧٥. وحدت جي راهه جيڪڏهن توکي حاصل ٿئي ته پوءِ تون ڪثرت جو سير ڪندين.

٧٦. اُها ڪثرت به وحدت تون هڪ سمجھ. عشق جي راهه ۾ شڪ نه آڻ.

٧٧. عالم تو ۾ آهي تون عالم ۾ آهين. اي ايمان وارا! ايهو خيال رک.

٧٩. سارو جهان خيال آهي. سمجھ ته هيءَ گفتگو به ڳالهه ٻولهه ڪٿان اچي ٿو؟

٧٨. سارو جهان خيال آهي ؛ وهم به فقط ڳالهه ٻولهه آهي.

٨٠. جيڪو انهيءَ خيال ۾ گم ٿيو ته هنجا سر به پير گم ٿي ويندا.

٨١. انهيءَ جاءِ تي نه جسم به نه جان رهيو. سمجھ ته نه هيءَ به نه هو رهيو.

۸۲۔ این جانا چگونه چون بگنجد　　هیهات درون برون نگنجد

۸۳۔ من غرق شدم بآب حیرت　　برخاست چه موج بحر وحدت

۸۴۔ من و تو شده ایم غرقِ دریا　　دریا همه شد کجاست من و ما

۸۵۔ چون مرده بود بدست غسّال　　دان هم تو چنان که خود درین حال

۸۶۔ من مرده شدیم اوست زنده　　جنباند او منم چون زنده

سچلؔ سرمست تخلص "آشکار"

ختم شد

٨٢. هن حيرت واري جاءِ ۾ ڪيئن سمائجي سگهندين - افسوس جو تون اندر ٻاهر نه سمائجي سگهندين -

٨٣. جڏهن وحدت جي سمنڊ جي لهر چڙهي ته مان حيرت واري درياه ۾ غرق ٿي ويس.

٨٤. تون ۽ مان سڀ درياه ۾ غرق ٿي ويو - اُهو سمورو درياه ٿي ويو پوءِ مان ۽ اسان ڪٿي رهيا سون -

٨٥. جيئن مُردو غسُل واري جي هٿ ۾ هوندو آهي - تيئن تون پڻ سمجھ ۽ انهيءَ خيال ۾ ره -

٨٦. مان مُلُ آهيان ۽ هو ڀڄُڙو آهي - ۽ اهو ڀڄُڙو مون کي هلائي ٿو -

---

(نوٽ) هن مثنوي ۾ چيل سرمست پنهنجو تخلص "آشڪار" ڏيکاريو آهي.

ضروري گذارش

سرتاج الشعراء شاهنشاهِ عشق، منصورِ آخر زمان، شاعرِ هفت زبان، حضرت سچل سرمست پنهنجي سموري ڪلام پارسي، اردو، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ عشق ۽ درد جي بيحد ۽ بي انتها تعريف ۽ توصيف ڪئي آهي. انهيءَ جي باوجود عشق جي تعريف ۾ خلاصه بياض ڇپيو آهي جو مثنوي "عشق نامه" جي نالي سان مشهور آهي جا ماهه نومبر ۱۹۶۲ع ۾ سنڌي معنيٰ سميت شائع ڪئي ويئي آهي. هي مثنوي "دردنامه" درد جي تعريف ۾ چيل آهي. هن قادرالڪلام شاعر پارسي ۾ ايترو شعر چيو آهي جو شايد ڪنهن ايراني شاعر جو به شعر نه هجي. پنهنجي مادري زبان ۾ شعر چوڻ ڪا وڏي ڳالهه نه آهي مگر قابلِ داد شاعر اهو ٿي سگهي ٿو جو غير مادري زبان ۾ شعر چوي. ساريءَ دنيا ۾ هي اقليم سخن جو تاجدار شاعر آهي جنهن ستن ٻولين عربي، فارسي، اردو، پنجابي، هندي، سرائيڪي ۽ سنڌي ۾ لاتعداد شعر چيو آهي. بيشڪ هن جو وجودِ مسعود ساري سنڌ ۽ پاڪستان لاءِ باعثِ فخر ۽ ناز آهي.

سنڌس پارسي تصنيفات منجهان "ديوان آشڪار" "مثنوي عشق نامه" ۽ "مثنوي گدازنامه" اڳ شائع ٿي رهيون آهن. هيءَ مثنوي انهيءَ سلسله جو چوٿون نمبر ڪتاب آهي "مثنوي تارنامه" سنڌي معنيٰ سميت تيار ڪئي ويئي آهي جا عنقريب شائع ڪئي ويندي.

الفقير قاضي علي اڪبر درازي